

Георгій Калмиков

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри практичної психології

Донбаського державного педагогічного університету

**ПСИХОЛІНГВОПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ****Georgiy Kalmykov**

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Practical

Psychology of Donbass State Pedagogical University

**PSYCHOLINGUISTIC AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION THE VOCATIONAL-
SPEAKING SKILLS IN PROFESSIONAL PSYCHOLOGISTS.**

Summary. The article reveals the essence of the principles of linguopedagogical psychology. Psycholinguistic and pedagogical principles are defined as rules, regulations, recommendations, guidelines, projects, models, the implementation of which ensures the successful formation of skills and skills of fulfilling the tasks of vocational-speech psychotherapeutic activity in the future psychologists, taking into account its structural components, the main situational factors.

Анотація. У статті розкрито суть принципів лінгвопедагогічної психології. Психолінгвіопедагогічні принципи визначаються як правила, положення, рекомендації, вказівки, проекти, моделі, реалізація яких забезпечує успішне формування у майбутніх психологів умінь і навичок виконання завдань професійно-мовленнєвої психотерапевтичної діяльності з урахуванням її структурних компонентів, основних ситуаційних факторів які мотивують індивідуальну проблему клієнта, тощо.

Key words: principles, formation, future psychologists, professional speech activity.

Ключові слова: принципи, формування, майбутні психологи, професійно-мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Ефективна й доцільна професійна комунікація не можлива без компетентних комунікантів, здатних до повноцінної реалізації завдань професійної діяльності в усіх її різновидах, а також спроможних враховувати предмет, стратегію й тактику реалізації потреб цілеспрямованої вербальної взаємодії, обставини, проблеми й ситуації комунікації, вік і статус співрозмовника; вибирати доречні для цього мовні та екстралінгвістичні засоби тощо. Будь-які умови взаємодії у процесі професійно-психологічної комунікації, вимагають від кожного фахівця певних умінь, вправності, майстерності для здійснення позитивного професійного впливу засобами мови. Особливих комунікативних здібностей потребують фахівці з людинознавчих професій, такі як психологи: психотерапевти, психоконсультанти та ін. Адже основним інструментом їхньої професійної діяльності та самореалізації є мовлення. Від того, наскільки кожний з них буде підготовлений здійснювати доцільну психотерапевтичну комунікацію, залежатиме як успіх власне самого комунікативного акту, так і психічний стан тих, із ким взаємодіють психотерапевти, на кого спрямовують свої психоемоційні вербальні впливи.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз досліджень, виконаних як в Україні, так і за кордоном, засвідчує, що проблематика принципів формування рідномовного мовлення на різних етапах онтогенезу досліджувалася такими вченими, як Є.В. Архипова, О.Ф. Бондаренко, О.В. Ворфоломєєва, О.М. Кокун, О.О. Леонтьєв,

М.Р. Львов, Ю.А. Цюс, Н.С. Чміль, Є.О. Ямбург та інші вчені. Проте принципи формування мовлення як професійної діяльності різних категорій фахівців, і зокрема психологів, до цього часу не були предметом вивчення.

Мета статті – сформулювати та розкрити суть принципів формування в майбутніх психологів діяльнісно центрованих комунікативно-професійних мовленнєвих умінь і навичок.

Виклад основного матеріалу. Реалізацію в ЗВО психолінгвопедагогічних принципів підготовки майбутніх психологів до виконання завдань професійної діяльності розглядаємо як провідний фактор, що уможливило їхнє зростання як кваліфікованих і компетентних фахівців, які володіють секретами комунікативної майстерності.

Психолінгвопедагогічні принципи визначаємо як правила, положення, рекомендації, настанови, проекти, моделі, реалізація яких забезпечує повноцінне становлення майбутніх психологів до здійснення завдань професійної психотерапевтичної діяльності з урахуванням її структурних одиниць, основних ситуативних чинників, що мотивують індивідуальну проблему клієнта тощо.

Керуючись цими правилами можна, комплексно забезпечити творчий розвиток у студентів професійних (смыслоформувальних) мотивів мовленнєвої комунікації, діяльнісних інтенцій на психотерапевтичне смыслоформування, на уміння чітко ставити мету продукування психотерапевтичних дискурсів, а також здійснювати їх внутрішнє програмування

та граматичне структурування; на сформованість комплексу їхніх мовленнєвих операцій та дій, які б засвідчували якість становлення майбутніх фахівців як професіоналів, здатних до доцільної комунікативно-професійної взаємодії з клієнтами, що визначається конкретними ситуативними завданнями та потребою їх якісного розв'язання.

Суть цих принципів сформульовано в наступних положеннях.

Принцип тривекторної професійно-мовленнєвої комунікації передбачає, крім забезпечення комунікативно-мовленнєвого розвитку майбутніх психологів, особистісного (індивідуального) й соціально орієнтованого (публічного) мовленнєвого спілкування, ще й формування інших умінь і компетенцій у галузі психотерапевтичної взаємодії. Згідно з психологічним розумінням, мовленнєва професійна комунікація об'єднує три різних процеси: комунікацію (смыслову, інформаційну взаємодію), інтеракцію (обмін діями) і соціальну перцепцію (сприймання й розуміння клієнта). Звідси формування у студентів професійного мовлення забезпечується, крім доцільної комунікативної взаємодії, ще й орієнтацією на їхні настанови, цінності, мотиви, необхідні для майбутньої психотерапевтичної вербальної взаємодії. Це сприяє не тільки розширенню та збагаченню навчальної інформації, спільному вирішенню зі студентами пізнавальних завдань, а й розвитку в них діяльнісних і особистісних рис фахової поведінки. У них виникає намір впливати на почуття, свідомість і стан клієнтів засобами мовлення й забезпечувати спільне з ними розуміння ситуації взаємодії (*комунікативний вектор*). Цей принцип передбачає досягнення в освіті: задоволення потреб студентів в узгодженні своїх планів і дій, позицій, стилів і тактики поведінки, адекватних для кожної конкретної навчальної психотерапевтичної ситуації, надавання переваги тому типу взаємин, який виключає будь-які конфлікти; сприяння діяти тільки в атмосфері корпоративності, співробітництва, синергії, взаєморозуміння; послуговування різними формами організації студентської діяльності: наукової, пізнавальної, трудової, навчальної (*інтерактивний вектор*) – для конструктивного розв'язання в майбутній роботі з клієнтами спільних завдань. Принцип тривекторної професійно-мовленнєвої комунікації в якісному формуванні навиків комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх психологів передбачає також рольове створення кожним студентом образу іншого студента (уявного клієнта), розуміння його особливостей і специфіки поведінки через ідентифікацію (уподібнення) і рефлексію (усвідомлення того, якими сприймають їх інші люди) – *перцептивний вектор*.

Принцип доцільної фахової комунікації. Це один із провідних принципів мовленнєво-діяльнісного розвитку, підтримання в студентському соціумі смислової взаємодії.

Комунікативний підхід пов'язаний передусім із формуванням у студентів умінь висловлюватися (будувати дискурси) з урахуванням різноманітних функцій: публічний виступ, переконання, навіювання, директива, прохання (спонукальна функція), передавання реальних відомостей (інформативна), збудження емоційних станів (експресивна), установлення й підтримка контактів (фатична); з розвитком у них комунікативних дій, свідомо спрямованих на смислове їх сприймання іншими людьми, а також із практичним опануванням мови професії як засобу мовленнєвої комунікації. Згідно із цим правилом психотерапевтично зорієнтоване діалогічне, або розгорнуте монологічне висловлювання, яке забезпечує зворотній зв'язок (однозначне розуміння сприйнятої інформації), стає основною субстанцією доцільної комунікації. Завдяки дотриманню цього принципу власне формування в студентів професійної комунікативно-мовленнєвої вправності зорієнтоване на кінцеву мету – розвиток комунікативно-діяльнісної компетенції, становлення мовленнєвої особистості як професіонала психотерапевтичних проблем. Відповідно до комунікативно-мовленнєвого підходу продюковані ними дискурси в ділових іграх розглядаються як набуття досвіду професійного мовлення, як продукт їхньої комунікативно-мовленнєвої діяльності, як реалізований задум майбутнього психотерапевта.

Принцип соціопсихолінгвокультурної детермінації. Урахування означеного принципу дає змогу виявити, як професійна дійсність фокусується та фіксується в психотерапевтичній комунікативній взаємодії. Це положення спонукає здійснювати підхід до забезпечення опанування студентами мови професії на соціопсихолінгвістичному рівні. Усвідомлення ними того, що мова фахівця – це професійний код майбутнього фаху, що зумовлює підхід до комунікативно-мовленнєвого розвитку молоді вищу з урахуванням культурного надбання, яке зберігається майже в кожній одиниці мови при забезпеченні потреб психотерапії і психологічного консультування. Соціокультурні та професійно-культурні параметри передбачають передусім акцентування уваги на науково-обґрунтованому фаховому контексті як трансляторі психотерапевтичної вербальної культури. Увага до специфічних кодифікованих засобів професійної мови й усталених форм психотерапевтичних дискурсів – усього того, що визначає професійну картину світу майбутнього фахівця і входить до набутого культурного коду мови психотерапії, – має відображатися в освітньому процесі в різних Зкладах Вищої Освіти України.

Принцип алгоритмічної реалізації акту соціально й особистісно орієнтованої професійно-мовленнєвої комунікації. Професійно-мовленнєва, зокрема психотерапевтична взаємодія – це насамперед довільне, усвідомлене, цілеспрямоване, доречне використання особливих

засобів мови, характерних для психотерапевтичної професії з метою доцільної фахової роботи терапевта з клієнтами. Як особливий інтелектуально-мовленнєвий акт, така комунікація має свою сукупність правил, необхідних для успішного розв'язання професійно-психотерапевтичних завдань, тобто певний алгоритм. Так, у комплексі дій такої комунікативної взаємодії – це орієнтування, планування, реалізація висловлювань і контроль наслідків впливу. Зазначені професійно-мовленнєві дії становлять собою підпорядковану меті послідовність структурних частин, тобто алгоритм психотерапевтичної комунікації, яка в психотерапії є переважно особистісно-орієнтованою, тобто зосередженою на одному клієнті або соціально орієнтованою при роботі з групою клієнтів. Розвиток мовленнєвих компетенцій майбутніх психологів за цим принципом передбачає «відпрацювання» кожного етапу мовленнєвого процесу в механізмі їхнього індивідуального професійного мовлення, а також прояву обов'язкової рефлексії над висловлюваннями. Щоб майбутній фахівець зміг професійно якісно здійснити всі мовленнєві дії в акті психотерапевтичної взаємодії, необхідно заздалегідь формувати в нього кожну дію окремо. Передусім, на достатньому рівні організовувати та реалізовувалася діяльність майбутніх психологів щодо: а) орієнтування в ситуації фахової комунікації, що передбачає як визначення студентами її місця в психотерапевтичному процесі, так і врахування ними особливостей сприймання реального співрозмовника чи аудиторії слухачів; б) планування (внутрішньо-мовленнєве програмування) орієнтованих на клієнтів висловлювань з урахуванням відбору мети й змісту предмета комунікації та його інтенціональної спрямованості й послідовності; в) добору та відбору доречних мовних засобів: професійної лексики і фахово центрованих синтаксично цілих структур; г) контролю (редагування, коректури готового висловлювання), самоконтролю і взаємоконтролю.

Принцип когнітивної зумовленості комунікації. Мова – це провідний засіб комунікації й операціональний засіб формування, «доконування» [7] і формулювання думки. Це також – основа логічного й абстрактного мислення, уяви, вербальної пам'яті. Отже, закономірно, що процес професійного комунікативно-мовленнєвого становлення майстерності майбутніх психологів нерозривно пов'язаний з когнітивною сферою їхньої психіки, із засвоєнням психотерапевтичних еталонів і формуванням таких мислительних операцій, як: аналіз, синтезування, класифікування, систематизація, узагальнення й абстрагування. Тому, спираючись на це правило, можна організувати та здійснити цілеспрямоване формування в студентів навиків мовленнєвої професійно-терапевтичної діяльності так, щоб для кожного з них вона було пов'язана як із пізнанням

професійного світу, культури психотерапевтичного фаху та самого себе, так і зі збалансованим, гармонійним опануванням мови дискурсу професії, – з метамовою як одним із шляхів становлення комунікативно-мовленнєвої вправності, способом реалізації своєї професійно-мовленнєвої компетенції.

У основі принципу когнітивної зумовленості комунікації – положення когнітології, семіотики, когнітивної психології, які репрезентують свідомість і мову студентів в їх єдності і взаємозв'язку, даючи уявлення про те, як вони пізнають професійний світ з його психотерапевтичними феноменами, подіями, ситуаціями та зв'язками й відношеннями між ними, співвідносячи їх з одиницями професійної мови психотерапевта як реаліями мовної дійсності, завдяки мові фаху оволодіваючи знаннями про особливості своєї майбутньої вербальної взаємодії з клієнтами. Отже, питання актуалізації професійно-мовленнєвої діяльності студентів в єдності з усіма їх психічними процесами, що зумовлюють ці комунікативні акти через опанування мови професії, можуть ефективно вирішуватися саме в межах зазначеного принципу.

Принцип креативної організації (облаштування) професійно-мовленнєвої комунікації передбачає, що креативність, як рівень мовленнєво-творчої обдарованості, здатність до творчості в мовленні, має стати відносно стійкою характеристикою мовленнєвої особистості майбутнього фахівця, оскільки евристичність закладена в самому характері будь-якого мовленнєвого процесу й передусім у професійно-мовленнєвій взаємодії.

Згідно із цим принципом формування в студентів фахової комунікативно-мовленнєвої компетенції відбувалося як становлення індивідуальної, творчої, евристичної здібності, як розвиток креативності (здатності до творчості), як нарощення в них гнучкості мовленнєвих навиків через опанування ними як стандартними, так і нестандартними способами оперування висловлюваннями психотерапевтичного характеру при породженні й сприйманні мовлення.

Принцип активізації механізмів професійної комунікативно-мовленнєвої взаємодії. Запуск цих механізмів відбувається через спонукання зовнішніми засобами працювати їх злагоджено для побудови висловлювань такого рівня досконалості, яку передбачає професійно-мовленнєва діяльність (підпорядкована меті, програмована, довільна, усвідомлена, навмисна, граматично структурована, контрольована тощо). Це механізми смислового й цільового настановлення, зрушення мовленнєвого мотиву на мету тощо. Спрямувати дію мовленнєвого механізму в напрямку забезпечення довільності, навмисності, усвідомлення, цілеспрямованості, рефлексивності професійно-орієнтованих висловлювань, приводити в дію мозковий «комп'ютер», що зумовлює рух комунікативно-мовленнєвих процесів, означає в

освіті – управляти розвитком і перебігом зовнішньо- і внутрішньо-мовленнєвих операцій, надавати висловлюванням з психотерапевтичним змістом гнучкості, сталості, викінченості, доводячи їх до ступеня, необхідного для якісного виконання мовленнєвих дій психологом. Отже, створювані з урахуванням специфіки механізмів комунікативно спрямованих професійно-мовленнєвих дій психодидактичні технології можуть стати своєрідними мовленнєвими механізмами, що найоптимальнішим чином стимулюють з метою «запуску» мовлення та розвитку мовленнєвих умінь і навичок студентів.

Принцип випереджального розвитку мовленнєво-мовної компетентності в становленні професійно-мовленнєвої діяльності. Першоджерело діяльності професійної комунікативно-мовленнєвої досконалості – загальна комплементарна – мовленнєво-мовна компетентність, якісний стан якої багато в чому визначає можливість опанування внутрішнім і зовнішнім мовленням. *Мовна компетентність* як функція, що забезпечує можливість психіки відображати й узагальнювати зовнішній мовний матеріал, переводячи його в особливі внутрішні коди у вигляді неусвідомлюваних і усвідомлюваних правил мови, а також *мовленнєва компетентність* як здатність, що забезпечує студентам оволодіння й володіння мовленням, є саме тими феноменами, які стають передумовою й основою для розвитку й вияву в їхньому мовленні мотивованості, інтенціональності, програмованості, усвідомленості, цілеспрямованості та водночас – інших необхідних компонентів професійної комунікативно-мовленнєвої діяльності і вправності в цілому. Сформована професійно-мовленнєва здатність майбутніх психологів – це логічний, закономірний результат опори в експерименті на розвинену в студентів до навчання у ЗВО мовленнєву та мовну базу. Отже, професійно-мовленнєва діяльність щодо загальної природної – мовленнєво-мовної здатності є епігенетичною.

Принцип мовленнєво-особистісного розвитку в процесі формування професійно-мовленнєвої діяльності досконалості. Формування в студентів, діяльності комунікативно-мовленнєвої майстерності має бути максимально пристосованим до індивідуальних особливостей і мовленнєво-мовних здібностей, тобто стати «адаптивним» (Є.О. Ямбург [12]); сприяти цілісному розвитку мовленнєвих особистостей, забезпечуючи прояви бажання й готовності до подальшого професійно-мовленнєвого саморозвитку. Відтак кожна молода людина безперервно зазнає якісних особистісних змін, реалізовує свої мотиви, інтереси, бажання, устремління, індивідуальні особливості та властивості, ту чи іншу спрямованість власної сутності. Згідно з цим принципом через різні педагогічні технології можна створити умови, за яких власне удосконалення професійно-

мовленнєвих дій буде усвідомлено необхідним, бажаним, очікуваним і важливим для студентів. Отже, цей принцип особистісної спрямованості орієнтує на пріоритет розвитку мовленнєвої індивідуальності в процесі формування навичок подальшого професійно-мовленнєвого самоздійснення. Студенти в цьому процесі постають «як справжні суб'єкти» власної фахової мовленнєвої діяльності, спроможні та самодостатні в її реалізації.

Принцип суб'єкт-суб'єктної професійно-мовленнєвої взаємодії. Відповідно до зазначеного принципу забезпечується, по-перше, ставлення до особистості майбутнього фахівця як до суб'єкта подальшої професійно-мовленнєвої взаємодії, майстра цієї сфери профілактично-оздоровлюючої діяльності, який має певні вербальні права й обов'язки, рівні правам і обов'язкам інших комунікантів фахової мовленнєвої комунікації; по-друге орієнтування його на такий самий діалог як можливий еталонний орієнтир для майбутньої психотерапевтичної взаємодії з клієнтами. У цій гуманістичній самореалізації кожний студент стає активним рівноправним учасником інтеракції, де співпраця та повага до експлікованої думки іншого суб'єкта є незаперечними. У суб'єкт-суб'єктних відносинах з професійною молоддю, що навчається в ЗВО, має перебувати й усі викладачі, які здійснюють освітній процес.

Принцип розвитку внутрішнього програмування мовлення. Згідно з цим принципом, сприймання та засвоєння навчально-наукової інформації про побудову дискурсів, їх зразки позитивно впливають на механізми внутрішнього мовлення студентів, сприяють подальшому його формуванню через «згортання зовнішньої мови» професії у внутрішні семантичні й смислові структури з властивим їм семантичним і смисловим синтаксисом, забезпечуючи в такий спосіб розуміння і оволодіння різними видами дискурсів, з одного боку, а з іншого – висловлювання психотерапевтичної спрямованості, що поступово розвивають у студентів, задіюють ті самі внутрішні структури, але які вже функціонують у зворотному напрямку: розгортаються в лексико-граматичні структури за правилами «поверхневого» синтаксису. Отже, відбуваються постійні переходи зовнішніх професійно-мовленнєвих процесів у внутрішні й навпаки. Саме ці латентні процеси інтеріоризації й екстеріоризації виявляються рушійною силою вдосконалення процесуальності внутрішнього мовлення в майбутніх психологів, показником якого є сформовані операції внутрішнього програмування та смислового й семантичного розгортання і навпаки – згортання зовнішнього мовлення й перетворення його у внутрішні смисли. Зовні ці внутрішні трансформації проявляються в оволодінні моделями дискурсів, розумінні сприйнятої фахової інформації і побудові цілісних і зв'язних професійних висловлювань психотерапевтичної спрямованості.

Принцип забезпечення холистичного розвитку лексико-граматичної будови професійно орієнтованого мовлення. Згідно з цим правилом формування в студентів психотерапевтичного лексикону, граматичної будови й синтаксичних моделей мовлення відбувається в єдності та взаємозв'язку. Такий взаємодоповнюючий підхід детермінований принципом «розуміння мовних значень» (Л.П. Федоренко [9]) і корелює з ним. Внутрішньо притаманний, властивий природі індивідуального мовлення іманентний зв'язок між професійним словником студентів і синтаксичною будовою висловлювань природно забезпечує у вищій освіті розвиток комунікативної професійно-мовленнєвої діяльності за об'єктивно існуючим алгоритмом її породження й автоматизації. Відомо, що одним з етапів побудови висловлювань є його поверхнєве – лексико-граматичне – розгортання внутрішньої програми з виконанням відповідних операцій: «синтаксичного структурування і вибору слів за формою» (Т.В. Ахутіна [2]). Ось чому важливим завданням формування професійно-мовленнєвої здатності до майбутньої фахової діяльності є: досягти оволодіння майбутніми психологами особливостями основних комунікативних одиниць психотерапевтичної комунікації (специфічних термінів і синтаксичних конструкцій) в єдності їх значень, форм і функціонально-сислового навантаження, яке вони виконують у різних типах психотерапевтичного дискурсу – експлікованій частині продукovanого мовлення.

Принцип комплементарного розвитку мови фаху в процесі підготовки до професійно-мовленнєвої діяльності. Професійно-орієнтована мова й мовлення психотерапевта – невід'ємні, нероздільні складові його комунікативно-мовленнєвої вправності. І тому в освітньому процесі ЗВО згідно з цим принципом постійно має враховуватися, з одного боку, професійно-мовленнєвий аспект опанування нормами мови, що забезпечує майбутньому психологові орієнтувальну основу комунікативно-мовленнєвих дій, а з іншого – мовний досвід у становленні професійного мовлення, який сприяє вдосконаленню вмінь висловлюватися через використання найдоречніших мовних засобів із професійної (психотерапевтично спрямованої) мови.

Підвищення уваги до гармонізації фахово орієнтованої мовленнєвої й мовної підготовки студентів, урахування того, що робота над їхніми комунікативними (зовнішньо-мовленнєвими – дискурсивними) операціями без оволодіння ними синтаксисом психотерапевтичного дискурсу – поверхнєвими одиницями мови професії, за допомогою яких задуми мовця, власне, й експлікуються назовні, не досягає очікуваних результатів, хоч би як викладачі не намагалися проголошувати комунікативний підхід до розвитку професійного мовлення. Поки майбутній фахівець не досягне певної якості в опануванні стандартами

кодифікованої мови професії, комунікативний підхід не забезпечить якісний результат, а професійно-мовленнєва здатність студентів-психологів не розвинеться до глибини підсвідомого рівня, необхідного для успішного виконання ними статутних обов'язків як психотерапевтів.

Принцип досягнення гармонійного поєднання стандартизованих моделей професійного мовлення та евристичності у висловлюваннях. Згідно із цим правилом добре розвинута професійно-мовленнєва майстерність на діяльній рівні неможлива як без мовленнєвих фахових стереотипів, кліше, усталених крилатих виразів і фразеологізмів, використання традиційно закріплених мовних форм у часто повторюваних професійних ситуаціях, тобто відтворення (репродукції), так і акту творчості (евристичності). Діалогічне або монологічне висловлювання психотерапевта ґрунтується, головним чином, як на використанні перевірених досвідом інших, можливих для використання в мовленні стандартизованих комунікативних одиниць – зовнішнього (поверхнєвого) синтаксису, існуючих у мовленні психотерапевтів моделей, що спричиняє стабілізацію в комунікаторів бази мовленнєвих зразків, з одного боку, так і на творчих мовленнєвих здібностях: уміннях добирати при потребі синонімічні, антонімічні чи паронімічні конструкції, більш позитивно впливові на свідомість клієнтів вирази, сполуки й звороти, наповнювати ці моделі адекватними до ситуацій вербального втручання та доречними, психотерапевтично вираженими лексико-семантичними й граматичними засобами – з іншого. Таким чином, усталеність, нормативність, синтаксично-сислова та стилістична розмаїтість структур мови професії, а також інтелектуально-креативна творчість під час формування й закріплення в студентів навиків до якісної професійно-мовленнєвої діяльній самореалізації мають взаємодіяти між собою, а не протиставлятися.

Принцип забезпечення конформності в процесі подальшої професійно-мовленнєвої діяльності передбачає засвоєння майбутніми психологами професійних мовних норм і соціальних цінностей, усталених фахово-мовних навичок, а також опанування мовленнєвими універсальностями, а саме: а) операціями сислового й семантичного синтаксування, порівняння із задумом та диференціювання й вибору смислів та мовних значень слів у внутрішньому мовленні; б) операціями граматичного структурування й вибору словоформ у зовнішньому мовленні в процесі висловлювання (продукування дискурсів). Опанування кодифікованими нормами професійної мови та зовнішньо-мовленнєвими операціями потрібні студентам на всіх етапах і рівнях розвитку його мовних здібностей: на лексичному (вибір найбільш влучного, ситуативно доречного, семантично точного слова для експлікації задуму); на граматичному (структурування речення та його

смыслів відповідно до професійної ситуації, до визначеного психотерапевтом завдання, а також вибір граматичних форм слів); на рівні висловлювання (композиційне структурування того чи іншого функціонально-смыслового типу мовлення, вибір слів за формою й стилем відповідно до задуму). Зовнішнім проявом у студентів набутих мовленнєвих універсалій – програмування, структурування, порівняння, диференціації та вибору – є фаховий дискурс, що оптимально відповідає тій чи іншій ситуації психотерапевтичної комунікації та чітко визначеній меті професійно-мовленнєвої взаємодії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, описані психолінгвопедагогічні принципи формування в студентів-психологів діяльнісної професійно-мовленнєвої (психотерапевтичної) вправності й майстерності спроможні забезпечити ефективне управління процесом розвитку й актуалізації в них мовленнєво-діяльнісних механізмів, опанування мовленнєвими операціями та діями, метамовними знаннями з подальшим доцільним і продуктивним застосуванням їх у багатоаспектній професійно-мовленнєвій комунікативній взаємодії з клієнтами, спрямованій на конструктивний результат.

Подальші дослідження пов'язуємо з вивченням проблеми реалізації цих принципів в створюваних технологіях формування професійно-мовленнєвої майстерності майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Архипова Е.В. Основы методики развития речи учащихся. Москва : Вербум, 2004. 192 с.
2. Ахутина, Т.В. Нейролингвистический анализ динамической афазии. О механизмах построения высказывания. Москва : Теревинф, 2002.
3. Бондаренко О. Ф. Психологічні особливості сучасної студентської молоді та проблеми професійної підготовки психологів-практикантів. Практична психологія та соціальна робота. Київ. 2003. № 4. С. 8–11.
4. Ворфоломєєва О. В. Психолого-акмеологічне забезпечення професійного становлення психотерапевта. Актуальні проблеми психології. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Київ : ІВЦ Держкомстату України. 2007. Вип. 7. С. 39–44.
5. Выготский Л.С. Мысль и слово. Психология. Москва : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. С. 462–512.
6. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. 200 с.
7. Леонтьев А.А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: избр. психол. тр. Москва : НПО «МОДЭК», 2001. 447 с.
8. Львов М.Р. Основы теории речи. Москва : Академия, 2002. 248 с.
9. Федоренко Л.П. Закономерности усвоения родной речи. Москва: Просвещение, 1984. 120 с.

10. Цюсю Ю. А. Комунікативно-мовленнєві властивості у стильовій організації особистості. Psycholinguistics. Психолінгвістика. 2014. Вип. 16. С. 164–174.

11. Чміль Н. С. Теоретичні аспекти формування професійного мовлення у студентів. Psycholinguistics. Психолінгвістика. 2014. Вип. 16. С. 174–184.

12. Ямбург Е.А. Школа для всех. Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. 2004. №3. С.9–18.

References

1. Arhipova, E.V. (2004). Osnovy metodiki razvitiya rechi uchashchihsy [Basics of students' speech development techniques]. Moscow : Verbum [in Russian].
2. Ahutina, T.V. (2002). Neyrolingvisticheskiy analiz dinamicheskoy afazii. O mekhanizmah postroeniya vyiskazyvaniya [Neurolinguistic analysis of dynamic aphasia. On the mechanisms for constructing an utterance]. Moscow : Terevinf [in Russian].
3. Bondarenko, O.F. (2003). Psihologichni osoblivosti suchasnoyi studentskoyi molodi ta problemi profesynoyi pidgotovki psihologiv-praktikantiv [Psychological features of the modern student youth and the problems of professional training of psychologists-improvers]. Praktichna psihologiya ta sotsialna robota – Practical Psychology and Social Work, 4, 8–11 [in Ukrainian].
4. Vorfolomeeva, O.V. (2007). Psihologo-akmeologichne zabezpechennya profesynogo stanovlennya psihoterapevta [Psychologic-acmeological support for the professional formation of a therapist]. Aktualni problemi psihologiyi. T. V: Psihologiya. Psihologiya pratsi. Eksperimentalna psihologiya – Actual problems of psychology: Psychophysiology. Psychology of labor. Experimental psychology, V(7), 39–44 [in Ukrainian].
5. Vyigotskiy, L.S. (2000). Myisl i slovo [Thought and word]. Psihologiya – Psychology (pp. 462–512). Moscow : Izd-vo EKSMO-Press [in Russian].
6. Kokun, O.M. (2012). Psihologiya profesynogo stanovlennya suchasnogo fahivtsya [Psychology of the professional becoming of a modern specialist]. Kyiv : DP «Inform.-analit. agentstvo» [in Ukrainian].
7. Leontev, A.A. (2001). Yazyik i rechevaya deyatel'nost v obschey i pedagogicheskoy psihologii [Language and speech activity in general and educational psychology]. Moscow : NPO «MODEK» [in Russian].
8. Lvov, M.R. (2002). Osnovy teorii rechi [The basics of the theory of speech]. Moscow : Akademiya [in Russian].
9. Fedorenko, L.P. (1984). Zakonomernosti usvoeniya rodnoy rechi [Patterns of native language learning]. Moscow : Prosveschenie [in Russian].
10. Tsos, Y.A. (2014). Komunlkativno-movlennEvI vlastivostI u stilovIy organIzatsIYi osobistostI [Communicative Speech Properties in

Stylistic Personality Organization]. Psiholingvistika – Psycholinguistics, 16, 164–174.

11. Chmil, N.S. (2014). Teoretichni aspekti formuvannya profesijnogo movlennya u studentiv [Theoretical aspects of formation of student's

professional speech]. Psiholingvistika – Psycholinguistics, 16, 174–184.

12. Yamburg, E.A. (2004). Shkola dlya vseh [School for all]. Vospitanie i obuchenie detey s narusheniyami razvitiya – Education and training of children with developmental disabilities, 3, 9–18.

Kolyadko S.

*Doctor of Medical Sciences,
Leading Researcher of the Department of Borderline Psychiatry of the
SI "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the NAMSU*

Maruta O.

*PhD in Psychological Sciences,
Senior Researcher of the Department of Medical Psychology of the
SI "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the NAMSU*

Bugakova A.

*Student of 6 year of V. N. Karazin Kharkiv National University,
school of medicine*

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF ART THERAPY IN NEUROTIC DISORDERS

Колядко Світлана Петрівна

*доктор медичних наук,
провідний науковий співробітник відділу пограничної психіатрії
ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМНУ»,*

Оксана Сергіївна Марута

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник відділу медичної психології
ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМНУ»,*

Аріна Ігорівна Бугакова

*студентка 6 курсу "Харківського національного університету"
ім. В.Н. Каразіна, медичний факультет*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ПРИ НЕВРОТИЧНИХ РОЗЛАДАХ

Анотація. На підставі проведеного клініко-психопатологічного та психодіагностичного дослідження було показано, що застосування арт-терапевтичних методів в структурі групової психотерапії сприяє більш швидкій редукції основної симптоматики як тривожно-фобічного так і афективного кола у хворих на невротичні розлади

Abstract. Based on the conducted clinical psychopathological and psychodiagnostic research, it was shown that the use of art-therapeutic methods in the structure of group psychotherapy promotes a faster reduction of the main symptoms of both anxiety-phobic and affective circles in patients with neurotic disorders

Ключові слова: невротичні розлади, афективна симптоматика, арт-терапія.

Keywords: neurotic disorders, affective symptomatology, art therapy.

Постановка проблеми. У сучасному соціумі спостерігається зростання невротичних розладів, обумовлене змінами в соціально-економічних, професійних, екологічних, політичних і особистісних складових, що підтверджується даними ВООЗ – показник поширеності невротичних, пов'язаних зі стресом і соматоформних розладів склав 61,4 на 1000 населення, в тому числі соматоформних розладів – 18,9, специфічних фобій – 18,4, соціальних фобій – 6,6 [1]. Тривожна симптоматика в структурі невротичних розладів є невід'ємною частиною їх клінічних проявів та найчастіше визначає не тільки нозологію невротичного розладу, але і впливає на тактику терапевтичної дії, необхідної при курації даних пацієнтів [1-3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оскільки, як було зазначено вище, тривога займає провідні позиції в клініці даних розладів, виникає інтерес і необхідність пошуку різних немедикаментозних методів її корекції, ґрунтуючись на психотерапевтичних принципах, які можуть допомогти людині розібратися в психологічних факторах, які провокують тривожні розлади, а також навчитися поступово з ними справлятися. Прояви тривоги можуть зменшуватися за допомогою релаксації, біологічного зворотного зв'язку та медитації [4, 5]. Не всі методи і схеми лікування однаково добре підходять всім хворим. Однак ми дотримуємося позицій активної участі пацієнта в подоланні тривожних переживань, із застосуванням методів